

УДК 336.747

Гудзь Ю.Ф.

кандидат економічних наук, доцент,
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

ПРИОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ ПОДОЛАННЯ ПРОБЛЕМНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

У статті розглянуто теоретичні та практичні аспекти реформування вітчизняної банківської системи відповідно до міжнародних стандартів, а саме Базелю III. Запропоновано зміни нормативів НБУ для комерційних банків та впровадження нової системи правил оцінки кредитного ризику. Розглянуто та розвинуто стратегію розвитку державних банків України, методологічні засади розкриття та розвитку стандартів фінансової та пруденційної звітності банків. Дістали подальшого розвитку основні засади реформування ФГВФО та можливості використання цифрового банкінгу, що передбачає впровадження інноваційних технологій у внутрішні процеси банків. Також запропоновано до практичного застосування іноземний досвід цифровізації банків через моделі цифрового банкінгу (A Digital Bank Brand, A Digital Bank Subsidiary, A Digital Bank Channel, A Digital Native Bank).

Ключові слова: реформа, Базель III, буфер капіталу, ФГВФО, цифровий банкінг, платіжні агрегатори.

ПРИОРИТЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ПРЕОДОЛЕНИЯ ПРОБЛЕМНОСТИ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ

Гудзь Ю.Ф.

В статье рассмотрены теоретические и практические аспекты реформирования отечественной банковской системы в соответствии с международными стандартами, а именно Базелью 3. Предложены изменения нормативов НБУ для коммерческих банков и внедрение новой системы правил оценки кредитного риска. Рассмотрены и развиты стратегии развития государственных банков Украины, методологические основы раскрытия и развития стандартов финансовой и пруденциальной отчетности банков. Получили дальнейшего развития основные принципы реформирования ФГВФЛ и возможности использования цифрового банкинга, предусматривающий внедрение инновационных технологий во внутренние процессы банков. Также предложено к практическому применению иностранный опыт цифровизации банков через модели цифрового банкинга (A Digital Bank Brand, A Digital Bank Subsidiary, A Digital Bank Channel, A Digital Native Bank).

Ключевые слова: реформа, Базель III, буфер капитала, ФГВФЛ, цифровой банкинг, платежные агрегаторы.

PRIORITY DIRECTIONS ON THE COMPLETION OF THE BANKING SYSTEM'S PROBLEM

Gudz Y.

The article deals with theoretical and practical aspects of the reform of the domestic banking system in accordance with international standards, namely, Basel III. It is proposed to change the NBU norms for commercial banks and introduce a new system of credit risk assessment rules. The strategy of development of state banks of Ukraine, methodological principles of disclosure and development of standards of financial and prudential reporting of banks is considered and developed. Further development of the basic principles of reforming the Deposit Guarantee Fund and the possibility of using digital banking, which involves the introduction of innovative technologies in the internal processes of banks. Also, foreign experience in digitalizing banks through digital banking models (A Digital Bank Brand, A Digital Bank Subsidiary, A Digital Bank Channel, A Digital Native Bank) has been suggested for practical application.

Keywords: reform, Basel III, capital buffer, Deposit Guarantee Fund, digital banking, payment aggregators.

Постановка проблеми. Важливим елементом економіки будь-якої країни є банківська система. Стабільне функціонування якої та розвиток згідно зі світовим тенденціями є необхідністю та вимагає реформування як її самої, так і її елементів. Саме конкурентоспроможна, інноваційна, стабільна банківська система є запорукою успіху для розвитку економіки, фінансового ринку, стабільності національної валюти. Тому дослідження в цій сфері залишаються практичними та актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгортання банківської кризи в Україні обумовило зростання кількості проблемних банків, що дуже гостро поста-

вило питання своєчасного діагностування проблем у діяльності банківських установ та їх вирішення. Особливо актуального значення в цьому аспекті набуває вчасне (раннє) виявлення проблемних банків в сучасній практиці банківського нагляду та шляхи попередження виникнення дестабілізації у банківському секторі.

Достатність різних наукових праць, які висвітлюють причини виникнення проблем у банківській системі, шляхи реформування, подальші напрями розвитку, а також наявність критичних точок зору фахівців-практиків свідчать про те, що окреслена проблема має достатній рівень актуальності і є питанням першочергової важливості для розвитку банківського сектора.

Дослідженню питань проблеми становлення та розвитку банківської системи України присвячені праці О.Д. Барановського, В.В. Коваленко, О.С. Любуня, А.М. Мороза, С.В. Науменкова, А.І. Щетиніна, О.П. Орлюк, Д.О. Гетманцева, І.Б. Заверухи, В.І. Міщенко, В.В. Прядко та багатьох інших.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є обґрунтування основних напрямків подолання кризи у банківської системи шляхом реформування її складових з урахуванням іноземного досвіду, визначити пропозиції щодо вдосконалення подолання проблемності банків України.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні НБУ реформує банківську систему згідно з вимогами Базелю III. По-перше, змінюється мінімальний розмір статутного капіталу. Регулятор затвердив графік збільшення статутного капіталу відповідно до Постанови правління НБУ № 242 від 07.04.2016 р., який представлено у табл. 1.

Таблиця 1. Графік збільшення статутного капіталу [1]

Дата	Сума
11.01.2017 р.	300 млн. грн.
11.01.2018 р.	400 млн. грн.
11.01.2019 р.	450 млн. грн.
11.07.2024 р.	500 млн. грн.

Графік збільшення працює тільки для вже функціонуючих банків. Для новостворених банків мінімальним розміром статутного капіталу є 500 млн. грн. Для аналізу на рис. 1 наведено мінімальний розмір капіталу банків різних країн.

Таким чином, вимоги НБУ до розміру капіталу є раціональними, та значно поступається вимогам в інших країнах. При цьому в Німеччині вимоги до мінімального капіталу банку є досить м'якими (5 млн євро, хоча для системоутворюючих банків потрібен капітал в 1 млрд євро). Збільшення капіталу дасть змогу збільшити фінансову стійкість, знизити ризики, вивести з

банківського сектору безнадійні банки та почати відновлення кредитування економіки, що є одним із чинників прискорення економічного зростання країни.

По-друге, НБУ пропонує також підвищити норматив відношення статутного капіталу до активів, зважених за рівнем ризиків з 2 % до 4,5 %, а також збільшення аналогічного нормативу за капіталом I рівня з 4 % до 8 %, більш детально вимоги до капіталу банків відповідно до Базель III розглянуто у табл. 2.

Отже, підвищення вищеперерахованих показників направлено на зменшення впливу валютного, кредитного, операційного, ринкового ризиків на діяльність та фінансовий стан банку.

Крім того, НБУ також ввів нові правила оцінки кредитного ризику, які полягають у наступному [1]:

- запроваджено підхід до оцінки кредитного ризику на основі концепції очікуваних збитків у періоді 12-ти місяців. Ключовим критерієм оцінки очікуваних збитків стане фінансовий стан позичальників. Раніше оцінка КР переважно ґрунтувалася на поточному стані обслуговування боргу, що давало змогу деяким банкам кредитувати фінансово неспроможні та несамостійні компанії, приховано акумулюючи значні кредитні ризики. Зміна підходу допоможе своєчасно виявляти КР контрагента і змусить банки відображати його через капітал.

- запроваджено «Базельську» формулу розрахунку розміру КР, що призводило до заниження КР, оскільки у випадку перевищення вартості застави над заборгованістю, зваженої на вірогідність дефолту, резерв узагалі не формувався.

- переглянуто модель оцінки фінансового стану боржника – юридичної особи для розрахунку КР на індивідуальній основі. На такі кредити припадає близько 99% від загального кредитного портфеля юридичних осіб. Модель10 враховувала фінансову звітність позичальників за період 2012 – 2014 рр., тобто включала як кризовий, так і докризові періоди:

- уведено поняття події дефолту та визначено ознаки її настання, що вимагає від банку визначати кредитний ризик контрагента із рівнем PD = 100%.

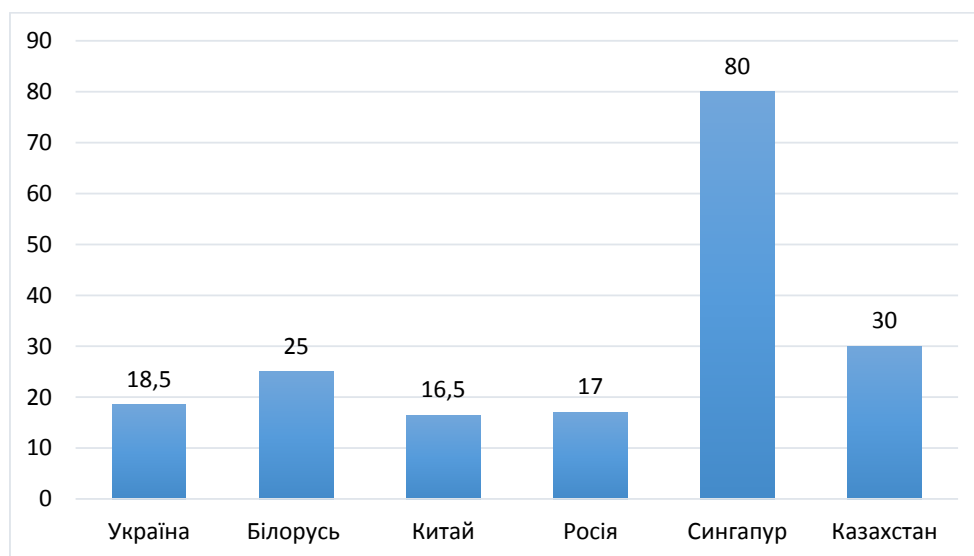

Рис. 1. Порівняння розміру мінімального статутного капіталу, млн. дол.

Джерело: побудовано автором

Таблиця 2. Поетапне введення вимог до капіталу банків, % [2]

Показники	Роки			
	2016	2017	2018	2019
Коефіцієнт статутного капіталу	4,5	4,5	4,5	4,5
Буфер капіталу	0,625	1,25	1,875	2,5
Мінімальне значення з урахуванням буфера капіталу	5,125	5,75	6,375	7,0
Капітал I рівня	6,0	6,0	6,0	6,0
Регулятивний капітал	8,0	8,0	8,0	8,0
Регулятивний капітал до буфера капіталу	8,625	9,25	9,875	10,5

Також була переоцінена крива PD на основі середнього значення PD за останні п'ять років.

– розширено перелік ознак високого кредитного ризику позичальника. Наявність таких ознак зобов'язує банки понизити фінансовий клас позичальника, незалежно від оцінки на базі скорингової моделі.

– внесено зміни до переліку прийнятної застави. Наприклад, майнові права на інше майно, зокрема на майбутню виручку, більше не можуть бути прийнятним забезпеченням.

– дозволено коригувати фінансовий клас індивідуального позичальника з урахуванням фінансового стану групи, до якої він належить, що стимулюватиме банки повніше розкривати інформацію про групи підприємств, до яких входять індивідуальні компанії-позичальники.

– надано банкам право використання власного судження під час оцінки рівня кредитного ризику. Це унеможливить невизнання банками рівня кредитного ризику на підставі формальних вимог. Отже, всі нововведення покликані на запобігання виникнення проблемних кредитів та оптимізацію кредитного портфеля банку.

Національний банк розширив можливості банків з управління короткостроковою ліквідністю в іноземній валюті. Їм за спрощеним порядком дозволено купувати високоліквідні іноземні боргові інструменти з високим кредитним рейтингом. А саме боргові цінні папери міжнародних фінансових організацій або державних органів країн «Великої сімки» з офіційною рейтинговою оцінкою не нижче «АА»/«Аа3». Строк між датою придбання об'єкта інвестиції та остаточним терміном до його погашення не може перевищувати п'яти років.

Почав діяти Закон України «Про фінансову реструктуризацію». Він сприятиме позасудовій реструктуризації боргів добросовісних позичальників. Національний банк ухвалив низку підзаконних актів, необхідних для повноцінного функціонування цього закону. Зокрема розроблено та затверджено рамковий договір фінансової реструктуризації, сторонами якого можуть бути банки та небанківські фінансові установи, ФГВФО. Згідно з рамковим договором арбітражне рішення спору буде остаточним та обов'язковим для його учасників. Також затверджено порядок застосування санкцій до банків за порушення вимог закону [1].

Уряд підтримав Стратегію розвитку державних банків. Вона передбачає звуження спеціалізації державних банків, створення у них ефективних і незалежних наглядових рад, приватизацію меншоритарних пакетів акцій Ощадбанку та Укресімбанку у 2018 році. Укргазбанк мали роздержавити до кінця 2017 року. Протягом поточного року темпи реалізації Стратегії були вкрай низькими. Найпомітнішою подією стало підписання Меморандуму між ЄБРР, Ощадбанком та Урядом про запровадження програми

трансформації Ощадбанку з метою часткової його приватизації. Наступним важливим кроком має стати ухвалення закону, який закріпить нові правила формування наглядових рад державних банків [1].

Підвищити стандарти розкриття фінансової та пруденційної звітності банків можна запропонувати ФКУ розкривати детальну структуру регулятивного капіталу, якість кредитного портфеля, його розподіл за періодами прострочки, обсяг непокритого кредитного ризику тощо. Також пропонується банкам розкривати баланси щомісяця. Це збільшить обсяг інформації про фінансовий стан банків для зовнішніх користувачів, зокрема клієнтів, аналітиків, медіа.

НБУ планував протягом 2017 року створити централізований кредитний реєстр, який акумулюватиме інформацію про позичальників: фізичних осіб із великими кредитами та юридичних осіб. Ведення кредитних реєстрів є нормою для більшості розвинених країн. Їхні дані дають змогу банкам усунути інформаційну асиметрію, якісніше оцінювати платоспроможність потенційних позичальників та приймати виважені кредитні рішення. Кредитний реєстр не замінить інформацію, яку збирають кредитні бюро про дрібні кредити фізичних осіб. Надання банкам доступу до кредитного реєстру потребує врегулювання на законодавчому рівні [1].

Крім того, розробляються основні засади реформування ФГВФО:

– рішення про поширення гарантії на вклади фізичних осіб-підприємців, пізніше буде розглянуто аналогічні зміни стосовно інших категорій юридичних осіб;

– диференціація ставок страхових внесків: чим більш ризикову модель має банк, то тим вищими мають бути його внески до фонду гарантування;

– продаж активів збанкрутілих банків має стати основним джерелом надходжень для фонду гарантування вкладів [1].

Необхідним також залишається розвиток цифрового банкінгу шляхом впровадження світових тенденцій цифрових технологій у фінансовій сфері. Так, у 2015 році компанія ІВМ випустила звіт, в якому розглядається чотири моделі цифрового банкінгу, які представлені на рисунку 2.

Поки в Україні банки мають лише дистанційні канали обслуговування, а цифровий банкінг передбачає впровадження технологій і у внутрішні процеси банків. Однак, для того щоб бути конкурентоспроможними та відповідати вимогам часу, банки повинні стати на шлях цифровізації.

Розвиток технології є одним з головних напрямів роботи вітчизняних банків, наприклад, розвиток єдиної ідентифікації: єдина ідентифікація передбачає створення централізованих баз даних з офіційною інформацією про клієнтів і аутсорсинг ідентифікації клієнта.

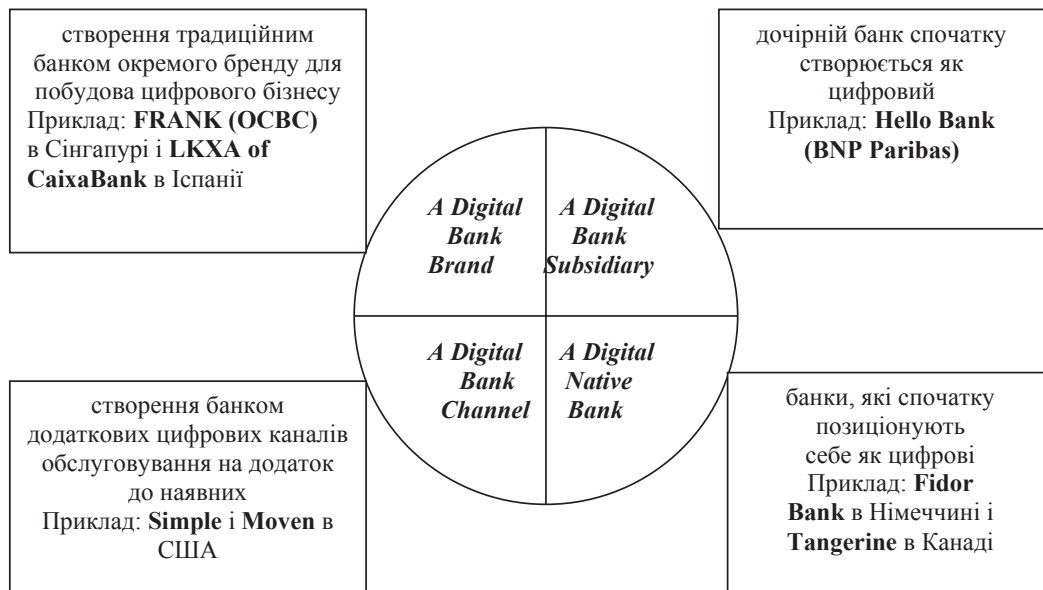

Рис. 2. Моделі цифрового банкінгу

Джерело: побудовано автором на основі [3]

Провідні світові банки (Bank of America, Merrill Lynch, Citibank, Commerzbank, JPMorgan, Societe Generale, StandardChartered) розробляють централізовану систему ідентифікації корпоративних клієнтів. Агентством Thomson Reuters відкритий портал Accelus Org ID KYC Managed Service (“know your client” – знай свого клієнта), що безкоштовно надає KYC-паспорт компаніям і дозволяє клієнтам провести повну ідентифікацію підприємства, прискорити взаємодію з компаніями, обмінуватися документацією. Фінансові організації та їх клієнти, включаючи організації, що управляють активами, хедж-фонди, корпорації і банки-кореспонденти, можуть безкоштовно зареєструватися і отримати доступ до ресурсів порталу, що дає можливість компаніям і банкам знижувати витрати, пов’язані з дотриманням строгих KYC-вимог. У Швеції функціонує система BankID, що об’єднує банки країни в структуру, яка дозволяє проводити віддалену ідентифікацію через СДБО. Система BankID була розроблена консорціумом великих банків, але в даний час нею користуються фізичні особи, органи влади, інші організації, в тому числі банки.

Система забезпечує отримання послуг, що надаються банками, в режимі реального часу, укладання угод і підписання контрактів, здійснення покупок, подачу податкових декларацій. Існує світова практика впровадження стандартів безпеки використання карток і платіжних додатків, прийнятих міжнародними організаціями, наприклад PCI DSS і PA-DSS, вимоги яких є обов’язковими для виконання всіма організаціями, пов’язаними з обробкою і зберіганням даних карток і функціонуванням платіжних додатків.

У той же час відсутні єдині стандарти в області електронної взаємодії (наприклад, використання інтернет-банкінгу, мобільного банкінгу, біометрії в ідентифікації) [5]. Також треба відмітити, що ПриватБанк відкрив для IT-розробників сервіс ідентифікації користувачів Commerce OTP API. За допомогою даного інструменту можна створювати і налаштовувати на своєму сайті або в програмі власну систему авторизації користувачів з

використанням одноразових паролів, які передаються SMS-повідомленнями. Центр електронного бізнесу ПАТ КБ «ПриватБанк» (Україна) вперше в банківській практиці виніс всі продукти, послуги, функції і процеси в окремі відкриті API, доступні широкому колу розробників. Банк постійно доповнює свої API новими функціями, що дозволяють легко інтегрувати в будь-який сайт зручні платіжні сервіси.

Таким чином, усі вищезазначені реформи є виправданими та відповідають вектору європейського розвитку України та міжнародним стандартам, проте для їх здійснення необхідно провести зміни у судовій системі та правоохоронних органах. Абсолютно необхідним є приватизація державних банків, тому що станом на 1 квітня 2016 р. частка державних банків і банків із державною участю в капіталі у статутному капіталі всіх банків становила 31,9 %, а у власному – 16,8 %, що значно перевищує показники державних банків інших країн. Надмірна концентрація участі держави в банківському секторі знижує рівень конкуренції, деформує ринкові засади фінансового посередництва.

Крім того, актуальним залишається підвищення рівня прозорості. Національний банк досі не розкриває статистику операцій з депозитними сертифікатами та боргу за кредитами рефінансування, структури прострочення за кредитами в розрізі банків, а також дані про економічні нормативи банків і заходи впливу, застосовані до банків. Для порівняння, Національний банк Казахстану регулярно розміщує на своєму сайті інформацію про штрафи, листи із застереженням на адресу конкретних банків.

Висновки з проведеного дослідження. Загальною потребою оптимізації роботи українських банків є впровадження цифрових моделей банкінгу, а також технологій спрощення ідентифікацій, розробка та регулювання платіжних агрегаторів.

Таким чином, НБУ реформує банківську систему згідно з вимогами Базелю III, змінює розміри мінімального капіталу, створює додатково буфери капі-

талу та проциклічний резерв для банків, що дозволить запобігти впливу ринкових, операційних, валютних, кредитних ризиків. Крім того, розроблені конкретні заходи для формування оптимального кредитного портфеля банків з метою уникнення проблемних

кредитів. Також заплановано роздержавлення банків та реформування ФГВФО. Необхідним також залишається розвиток цифрового банкінгу шляхом впровадження світових тенденції цифрових технологій у фінансовій сфері.

1. Офіційний сайт Національного банку України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
2. Звєряков М.І. Управління фінансовою стійкістю банків: підручник / М.І. Звєряков, В.В. Коваленко, О.С. Сергєєва. – Одеса: Видавництво «Атлант», 2014.
3. Банківська криза в Україні: причини, особливості, подолання / О. О. Любіч, Г. П. Бортніков // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2016. – № 1. – С. 118-130. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnudps_2016_1_11
4. Designing a sustainable digital bank. Learning from the digital pioneers. – IBM. – 2015. URL: <http://www-935.ibm.com/industries/banking/sustainable-digital-bank-paper/#/designing-a-sustainable-digital-bank-five-areas-of-optimization>
5. Офіційний сайт Національного Банку Республіки Білорусь: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nbrb.by>

E-mail: Hudzura@gmail.com

УДК 338.465.4+378

Драчук Ю.З.

доктор економічних наук, професор,
Інститут економіки промисловості НАН України

Сав'юк Л.О.

кандидат технічних наук, доцент, докторант,
Інститут економіки промисловості НАН України

СФЕРА ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ЯК ВИРІШАЛЬНИЙ ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ

У статті проаналізовані особливості функціональної структури історію виникнення та сучасний стан розвитку економічного укладу, що отримав назву економіки знань. Доведено, що сфера освітніх послуг є платформою та першим ешеленом в сучасній економіці знань. На основі статистичних даних Світового банку, показано, що перевищення витрат на освіту не має безпосереднього позитивного впливу на рейтинг країни у динамічному зростанні комплексного індикатора економіки знань. Визначені основні шляхи трансформування національного економічного укладу у напрямку формування конкурентоспроможної економіки знань через реформування галузі освітніх послуг.

Ключові слова: економіка знань, економічний уклад, сфера освітніх послуг, Світовий банк, індекс, показник, інфраструктура, інновації, видатки, валовий внутрішній продукт

СФЕРА ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛУГ КАК РЕШАЮЩИЙ ФАКТОР ФОРМИРОВАНИЯ ЭКОНОМИКИ ЗНАНИЙ НА ТЕРРИТОРИИ УКРАИНЫ

Драчук Ю.З., Сав'юк Л.А.

В статье проанализированы особенности функциональной структуры и историю современного возникновения и современное состояние развития экономического уклада, получившего название экономики знаний. Доказано, что сфера образовательных услуг является платформой и первым эшеленом в современной экономике знаний. На основе статистических данных Всемирного банка, показано, что превышение расходов на образование не имеет непосредственного положительного влияния на рейтинг страны в динамичном росте комплексного индикатора экономики знаний. Определены основные пути трансформации национального экономического уклада в направлении формирования конкурентоспособной экономики знаний через реформирование отрасли образовательных услуг.

Ключевые слова: экономика знаний, экономический уклад, сфера образовательных услуг, Всемирный банк, индекс, показатель, инфраструктура, инновации, расходы, валовой внутренний продукт.